ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 27.04.2026 | Микола Капітоненко

Чи вигідно США вийти з НАТО?

Скорочення міжнародних зобов'язань США стало б не стільки економією, скільки втратою важелів впливу, що відкрило б регіони для Китаю

1 квітня президент США Дональд Трамп пригрозив виходом США з НАТО, і не схоже, що це був першоквітневий жарт. Роздратування ходом війни з Іраном та очевидне небажання чи неготовність європейських союзників допомагати Вашингтону відкривати Ормузьку протоку або в якийсь інший спосіб долучатися до воєнних дій підштовхнули американського президента до жорсткої риторики. Навіть залишаючись просто словами, такі заяви здатні суттєво змінити архітектуру глобальної безпеки та поставити під сумнів звичні способи захисту американських національних інтересів.

Проте слова здатні перетворитися на дії. Щоправда, юридичні нюанси можуть стати на заваді. Навряд чи Трамп може просто взяти й вивести США з НАТО: у 2024 році з цього приводу ухвалено спеціальний закон, який формально забороняє президенту робити щось подібне без згоди двох третин Сенату або Акта Конгресу.

А в питаннях альянсів ще більше значення має політична воля та інтерпретація сигналів: навіть залишаючи країну формально в НАТО, Трамп може багато чого зробити, щоб підважити довіру до Статті 5 Вашингтонського договору, втратити впевненість союзників та позбавити НАТО стримуючого потенціалу, а разом із ним і сенсу існування. Отже, питання не стільки в тому, чи може Трамп це зробити, скільки в тому, наскільки це відповідатиме стратегічним інтересам США.

Тут нюансів більше, оскільки однозначної думки про те, в чому полягають ключові американські інтереси, немає; як і немає готових рецептів успіху в їхньому захисті. Це частина ширшої дискусії про глобальне лідерство та його ціну. Американська еліта розколота, й питання збереження статусу США стоїть максимально гостро.

Юридичні нюанси

Справа в тому, що глобальний баланс сил швидко змінюється – і не на користь США й

можуть стати на заваді. Але в питаннях альянсів ще більше значення має політична воля та інтерпретація сигналів.

Заходу в цілому. За цих умов Вашингтон стикається із класичною проблемою перевантаження (імперського, гегемоністського чи лідерського – вибір слів залежить від контексту). Коли на частку США припадала чверть світової економіки, а на частку найближчого конкурента-союзника Японії – 12 відсотків, мережа союзників відігравала роль підсилювача глобального впливу Вашингтону та максимально сприяла його геополітичним інтересам.

Але часи змінилися. Економіка Китаю за паритетом купівельної спроможності сьогодні майже в півтора раза більша за американську. Економічний потенціал Глобального Півдня вже випередив потенціал Заходу. Залишки міжнародного порядку, колись створеного США та Заходом, дозволяють уповільнити та пом'якшити процес втрати гегемонії, але не зупинити його.

Ключовим регіоном для майбутнього глобального розвитку – економічного, соціального, політичного та технологічного – вже стала не Європа, а Східна Азія. За таких умов змінитися мала б і велика стратегія США, а разом з нею й місце НАТО в системі американських пріоритетів.

І вона змінилась. Концепція America First передбачає перегляд ролі США у світі, зокрема через припинення непропорційно високих витрат на підтримку колективних механізмів, результатами роботи яких користуються всі, а платить за них переважно Вашингтон. Одним із таких механізмів є гарантії безпеки США, оформлені в тому числі в рамках НАТО. Союзники ними користуються, але не платять або платять мало – звідси заклики й вимоги американського президента збільшити витрати на оборону до 5 відсотків ВНП. Риторика Трампа також сигналізувала про небажання втягуватися у тривалі військові конфлікти, особливо якщо США туди втягують союзники – але приклад війни з Іраном змусив всерйоз сумніватися у послідовності поглядів президента.

Однак якщо припустити, що ситуація на Близькому Сході просто вийшла з-під контролю й пішла не за планом, основою стратегії Трампа залишається відхід від ліберального інтернаціоналізму та повернення до вибіркової зовнішньої політики з елементами ізоляціонізму, посиленням прагматизму та більш обережними підрахунками силових потенціалів та витрат. Уникати зайвих ризиків й вимушених рішень – важливий елемент такої стратегії.

В її рамках питання союзницьких зобов'язань виглядають зовсім інакше. Союзники тепер – не безумовний актив, що сприяє посиленню американського впливу, але й джерело ризиків через здатність втягувати Вашингтон у сумнівні, невигідні або надто дорогі протистояння. Одним із них, на думку Трампа, є, наприклад, російсько-українська війна. Якщо продовжити цю логіку й довести її до завершення, вихід США з НАТО або як мінімум табу на повноцінне виконання союзницьких зобов'язань мають бути для нинішньої адміністрації цілком прийнятними.

Позиція ж європейців під час подій навколо Ормузької протоки пізніше може бути використана як привід для бездіяльності – адже Стаття 5 Вашингтонського договору не прописує механізм спільних дій союзників, залишаючи вибір за окремими державами.

Для прихильників американського неоізоляціонізму в НАТО не залишається нічого сакрального. Цей інструмент холодної війни виконав свою функцію; потім сприяв поширенню американського впливу; але його час минув – і якщо прагматичний підрахунок співвідношення сили та ризиків покаже результат не на користь збереження НАТО, з Альянсу можна виходити.

Без НАТО Вашингтону довелося б або збільшувати власну військову присутність у Європі, або змиритися з тим, що баланс сил там формуватиметься без його впливу

Але є й інший бік медалі. В часи занепаду часто ключовим активом колишнього гегемона залишаються його союзники. Надто радикальне скорочення американських міжнародних зобов'язань може зекономити ресурси, але відкриє регіони для впливу Китаю; і в результаті залишить Вашингтон наодинці із зростаючою могутністю Пекіна. НАТО, зрештою, обходиться США не настільки дорого – бюджет самої організації невеликий, й американська частка у ньому теж. Але без Альянсу Вашингтону довелося б або збільшувати власну військову присутність у Європі, або змиритися з тим, що баланс сил там формуватиметься без його впливу. Вихід США з НАТО став би не стільки економією, скільки втратою важелів. Автономізація європейської безпеки не обов'язково суперечить американським інтересам, але несе із собою надто багато невизначеності й ризиків. У довгостроковій перспективі вона означає зниження здатності США формувати правила гри не лише в Європі, а й

у ширшому євроатлантичному просторі.

Ще одна потенційна проблема – зниження довіри до американських безпекових гарантій в інших регіонах. Союзники, сумніваючись в американських гарантіях, можуть почати шукати оборонної автономії чи, наприклад, ядерної зброї. Фактичний чи юридичний розпад НАТО, звичайно, посилив би позиції Росії в Європі, радикально змінивши ситуацію на її користь. В перспективі це могло б означати більше дестабілізації та конфліктів, а значить – і більше проблем для США. Світ, який виник би в результаті таких змін, навряд чи був би більш сприятливим для американських інтересів.

Отже, НАТО все ще виконує важливу функцію, яку складно здійснювати іншими інструментами: інституціоналізує лідерство США, дозволяючи перетворювати військову і економічну міць на політичний вплив. Вихід з НАТО дав би США короткострокове відчуття свободи. Основне завдання, яке гіпотетично міг би розв'язати цей крок, – це зменшення ризиків бути втягнутими у непотрібну війну. Ціною за це було б зменшення впливу в Європі та світі в цілому. Але поки що є простіший та надійніший шлях для американських неоізоляціоністів. Він полягає у тому, щоб зробити потенціал стримування Альянсу більшим за рахунок європейців, перекласти на них частину відповідальності та ризиків, і залишити собі свободу дій щодо трактування змісту Статті 5 Вашингтонського договору.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.